

Реферат на тему: "Творчість Д. Павличка"

Дмитро Павличко

Реферат

на тему:

"Творчість Д. Павличка"

Д

митро Васильович Павличко народився 28 вересня 1929р. в селі Стопчатові на Підкарпатті в багатодітній селянській родині. Точніше — десь неподалік цієї дати, якою поява дитини була зафіксована при хрестинах у церковній книзі. Сталося це в полі при копанні картоплі — звичайний епізод хліборобського щодення.

Кілька літ Павличкам довелося жити в стайні, бо хата згоріла, а нова зводилася поволі, зростала разом із дітьми. В пам'яті поета глибоко вкарбувалися майстерка, шурхіт пилки, запах розтятої деревини, перетворюваної на одвірок і платву, варцабу і крокви — предмети теплі й гарні. Гуцульщина споконвік шанувала дерево — вірного спутника людини від колиски до труни. У Д.Павличка це особливе ставлення, відбите сотнями образів, посилювалося й першими дитячими враженнями.

Батько — Василь Миколайович — був чоловіком освіченим, вельми працелюбним та енергійним. Перейшов через фронти та війська першої світової війни, побував і в Києві, і у Львові, де його засудили на розстріл, а він утік, звільнивши з собою і в'язнів Бригідок. Із встановленням у Галичині пілсудчини осів на дідизні, не втративши при тому інтересу до політики. Брав участь у сільських сходах, виступав у ролі народного адвоката, відстоюючи інтереси покритвджених земляків. 1939 р. в перших лавах активістів зустрічав Червону Армію, став першим головою новоутвореного колгоспу. Працював усе життя і помер при роботі: "Якось, коли вже йому було за сімдесят, попросив у друзів своїх цигарку. Затягся й відкинув її геть. "Вже не смачна", сказав, і помер, стоячи, зіпершись плечима на стіну, так, ніби й смерть прийняв як роботу, а не відпочинок"*

Мати — Параска Юріївна Бойчук — була жінкою неписьменною, але при тому багато знала з "Кобзаря" та Франкових творів, до читання вголос яких щонеділі навертала дітей. Мала чудову пам'ять і смак до поезії. Померла 1955 р. від тяжкої праці.

Освіта на Підкарпатті була в пошані. Та й житейський глузд підказував: малоземельні батьки нічого не могли лишити дітям у спадок, окрім знань, які прагнули дати за всяку, дуже тяжку як на селянський статок ціну.

Дмитро Павличко почав ходити до школи в Яблунів. Школа була польська, українська мова — заборонена. Конфлікти, що з цього виникали, поет пригадає згодом у нотатках "Про себе" та ще у віршах вилле гіркоту зневаженої гідності ("За мову

мужицьку не раз на коліна довелося у школі ставити мені..."). Він вивчить мову Міцкевича і полюбить культуру його народу, в Коломийській гімназії опанує німецьку та латинь, усе життя пожадливо й невтомно всотуватиме духовні скарби інших народів та епох. І все це покріплюватиме в ньому любовне, трепетне, бережливе ставлення до рідного слова. Захист і плекання його стануть для Д.Павличка — одного з найосвіченіших українських літераторів сьогодення — справою обов'язку й честі.

В тимчасово окупованій Коломиї одразу за парканом гімназії, де на той час навчався поет, фашисти розташували єврейське гетто. Звідси бранців партіями вивозили на розстріл, а ті, що лишилися, пухли від голоду. Темними ночами гімназисти прив'язували тягарі до привезених матерями паляниць і, розкручуючи такий молот із хліба й каменю, перекидали його на територію гетто. Вдень їх зустрічали страдницькі й вдячні погляди зчорнілих єврейських дітей. Очі болю і сподівання. Вони запам'ятаються назавжди.

1944 р. в числі інших заложників німці розстріляли брата Петра. Тоді вперше, схилившись на віко труни, Д.Павличко вилив свою любов і ненависть у ще дитячі, незграбні, та виболені рядки. До поеми "Вогнище", в якій цей трагічний епізод дістав філософське відбиття, було ще далеко. Та реальність — гірка й правдива — вже стала на порозі. Вона завжди притягатиме митця — уперед всіх фантазійних злетів та романтичних вигадок.

1948 р. Д.Павличко скінчив десятирічку. Історія вступу до вищої школи — окрема сторінка його досі не написаної автобіографії, знаменна в багатьох відношеннях. Передовсім — широта зацікавлень, що провела поета через кілька міст, змушуючи його шукати застосування своїм вируючим силам. Була це й безсумнівна свобода вибору, ототожнювана самим пошукачем знань із Радянською владою, її глибоким гуманізмом.

Д.Павличко подав документи до Станіславського медичного інституту (зараз м. Івано-Франківськ), але відсутність потрібної довідки з військкому та — суто емоційне — запах йодоформу в похмурих коридорах ураз поламали ці наміри й привели юнака на фізичний факультет Чернівецького університету. Щоправда, не далі приймальної комісії. Але щось у цьому спалахові інтересу до основ світобудови було не випадкове, органічне для його натури. Воно уконкретнилося в рішенні стати студентом філософського факультету Київського університету, potwierдженому блискуче складеними іспитами. Але стати студентом КДУ Павличкові теж не довелося — його не прийняли на тій підставі, що він був галачанином*. У міністерстві змогли допомогти лише запискою до ректорату Львівського університету, де однією фразою зазначалося, що їм'ярек дозволяється прийняти на історичний факультет. І знову — мандри. Цього разу "зайцем", на дахах вагонів; чекання в приймальнях, сподівання. За браком місць на історичному Д.Павличко став студентом української філології (відділ логіки й психології). Людини і космос, матерія і час — усе це замкнулося для нього на рідному слові, його незглибимій суті.

Випадок у Київському університеті не захитав ні моральних, ні суспільних поглядів Д.Павличка. Та й не було це для нього першим студеним повієм соціальних

суперечностей, здатним пригасити палахкотіння молодої душі. Романтичні ілюзії ніколи не мали над поетом особливої влади; смыслом і загадковістю повнилася для нього сама реальна дійсність. Та й доля не розщедрилася на "сни рожевого дитинства", а тим паче юності.

Від осені 1945 р. до весни 1946 р. Д.Павличко був ув'язнений у Станіславі по сфабрикованому звинуваченню в причетності до бандерівських злочинств. У ті роки рвйність у викритті всіляких "змов" та "груп" не була дивиною, особливо на західних, нещодавно возз'єднаних землях України. Комісія з Москви визнала безпідставними висунуті проти групи підлітків звинувачення, але баланди покуштувати довелось.

А на "волі" чигала інша кривда — школярів, які запізна поверталися додому, перестрівали бандерівці, допитуючись, чи, бува, не комсомольці. Про кого таке дізнавалися — тих катували і страчували. Такою була дісність. Надивився Д.Павличко і на повішених активістів, і на заподіяні "лісовиками" пожежі. Зблизька спізнав "лице ненависті", лице націоналістичного звірства, запам'ятав його на все життя.

Отак гартувалася нетерпимість до всякої соціальної несправедливості, перегинів, якими б гаслами вони не прикривалися. Кожний прояв націоналізму завжди кликатиме поета до бою за рівність усіх народів, казенна бездушність і сваволя глибоко обурюватимуть його людську гідність.

Ще будучи в університеті, Д.Павличко керує літературною частиною Львівського ТЮГу, з 1953 р. — навчається в аспірантурі під керівництвом академіка М.Возняка. Однак поетична творчість відсунула наукову роботу на другий план, і дисертації він так і не захистив. Гадаю, аби нині, як колись, було прийнято присуджувати науковий ступінь за сумою праць, Д.Павличко із сотнями своїх блискучих літературознавчих і критичних студій одержав би вищий.

Від 1957 по 1959 рр. Д.Павличко керує відділом поезії журналу "Жовтень", наступних п'ять років — на "творчих хлібах". Переїхавши до Києва 1964 р., поет якийсь час працює в сценарній майстерні кіностудії ім.Довженко (за його роботами поставлені фільми "Сон" — у співавторстві з В.Денисенком, та "Захар Беркут"). 1966-1968 роки віддані роботі в секретаріаті правління СПУ, а потім знову "творчі хліби" і велика, може, не так за часом, (1971-1978), як за покладеними зусиллями робота на посаді редактора журналу "Всесвіт". Таким у загальних рисах виглядає трудовий шлях Д.Павличка, а на творчий — мусимо повернутися від початку.

???

1 січня 1951 р. в газеті ЛДУ "За Радянську науку" був опублікований перший, як вважається, вірш Д.Павличко "Дві ялинки". Звісно, першим "з-під пера" він не був: "Писати вірші почав я в дитячому віці, — згадує поет. — Декламуючи зі сцени вірші Тараса Шевченка, я сприймав його твори як своє власне імпровізоване слово. З того вогнистого переживання я не міг вийти до того часу, доки не почав складати власні вірші. Одначе думати про себе як про майбутнього письменника я почав тільки в студентські роки, і то не одразу, а десь на третьому курсі філологічного факультету".

Однак саме цим віршем Д.Павличко рішуче заявив про соціально-публіцистичну

гостроту свого поетичного мислення, полоненого не перегрою відчуттів та естетичних вражень, а суспільною напругою і болем, що вигорблюють і благополучний, здавалось би, зріз життя. Веселе новорічне свято озвалося голосом болю, ще не причахлого у душі. Таке психологічне вторгнення однієї реальності в іншу, моральний тиск однієї сутності на іншу стане архітектонічною особливістю Павличкових картин, позбавлятиме їх глазурованої гладкості та одноплщинності. Механізм цей з часом ускладнюватиметься — від спогаду, публіцистичної паралелі до діалектичного заперечення і єдності протилежностей. Однак важча, болісніша, соціально питоміша образна думка завжди проступатиме крізь більш прозорі й світлі шари експозиції. Є тут своє психологічне підґрунтя, адже справжня втіха — та, що пам'ятає ще про біль, а радість поглиблюється знанням страждань.

Перша книжка Д.Павличка "Любовь і ненависть" (1953) тому й стала першорядним явищем молоді музи, що принесла поезію громадянськи стривожену і гострокутну. Звеличення радянського сьогодення виростало зі свідомості учорашньої нужденності, а тому не мало казенної заданості. Воно прямо адресувалося народу, що здолав стихію власництва й темноти, зажив благородно і сміло:

Мене також чекала згуба,
Нужда і безробіття вир —
Я син простого лісоруба,
Гуцула із Карпатських гір.

В твоєму університеті
Я вчусь тепер, народе мій.
Так дай же в молодому злеті
Мені піднятись вище мрій.
("Я син простого лісоруба...")

Ця громадянська напруга вирізняла дебют Д.Павличка з потоку української повоєнної лірики, підрожевленої погідністю переможного настрою, з другого боку — не надто сміливої порушувати гострі проблеми.

Вірш Д.Павличка виростав на свіжій межі двох епох рідного краю, в ньому нуртувала енергія суспільних перетворень, викрешуючись громовицями громадянського пафосу: "Але, людське забувши щастя й горе, // Який до чорта буду я поет!" — писав двадцятичотирилітній автор "Любові й ненависті". Тут, у сліпучих спалахах світоглядної ясності, змикалися суспільно-психологічні суперечності Гуцульщини, які всеукраїнський читач сприймав не так розумом, як серцем, відчуваючи "на дотик" тектонічне двигіння незнаних життєвих глибин.

Це й важке перетворення в іншу — соціалістичну — якість одвічного стремління селянина до власного ґрунту ("Земля"), утвердження в боротьбі нової ідеології, вивільнення свідомості з-під вдади церкви — тривале, пов'язане з багатьма конфліктами, аж до найболючіших — родинних ("Відповідь батькам"). Це й подолання націоналістичної омани, що завдала стільки лиха возз'єднанням землям і гірко

відлунилася по всій країні ("Убивці").

В усіх ліричних темах Д.Павличка пульсував пафос всеможності, невичерпної сили молодечого духу, бриніла висока оптимістична нота руху через "терні до зірок". В голосі молодого поета було щось неструджене, неперемерхле, щось від святого неофітського захвату. Все те, що згодом вигартується в усвідомлене і невідступне служіння Правді, в оце освячене її підбадьорливим горішнім доторком "Людино — ти можеш!".

А ще художня достеменність, шорстка відчутність образу, про яку так гарно сказав потім А.Малишко: "В поезії Дмитра Павличка розвинувся, задзвенів, зацвів у слові вічний катран прикарпатського Покуття, з смереками і дубами, з мозолистими, шкарубками долонями батька, з ріллею, що пахне плугом і посіяним зерном"*.

Визнання прийшло до поета з першою збіркою. 1954 р., запропозицією М.Бажана, Д.Павличка (заочно!) прийняли до Спілки письменників. Того ж року його творчість була високо оцінена на III з'їзді письменників України**.

Наступні збірки ("Моя земля", 1955; "Чорна нитка", 1958) разом із розвитком мотивів, які вже прозвучали, приносять і нові, дещо несподівані для суворо інтонованої музи Д.Павличка, а водночас такі природні.

Поет зображує ліричного героя в багатьох психологічних станах, кожен з яких суб'єктивно остаточний, але несправді переходить в інший. Так, у вірші

"Ти мене гуцулом називала" юнацька нетерплячість серця обертається очманілою, закоханістю, що перегорає на гіркоту зневажених почуттів і, здавалося б, цілковиту внутрішню випорожненість, яка заповнюється цілющим тунком досвіду: "У багатті другого кохання // Першого завжди іскринка тліє".

Прорив до нового розуміння суті пережитого, трансформація конкретно-буттєвого досвіду в енергію філософського знання, яке підноситься над собою і зіштовхується з іще більшою складністю життя, — ось джерело драматургічної напруги Павличкового вірша, шлях художньої думки, що не обривається з останнім рядком, а продовжується за ним, немов за обрієм. І що особливо цікаво: переконаний у власній правоті, наступальний, навіть навальний поет, Д.Павличко не пригнічує читача, не притискає його думкою до координат реального будення, а, навпаки, мовби підштовхує і пропонує вийти за узвичаєні їх межі. Це тому, що виголошувана істина не означається в останній інстанції, а мобілізує на освоєння нових соціально-філософських просторів.

Згадаймо вірш "В хаті" (1955): стара баба обурюється на онуків, які в атеїстичному запалі наміряються винести з хати ікону пречистої. У когось вона викличе усмішку, в когось жаль. Але ж парадокс у тім, що ця стара жінка сама вітає і розуміє нову ідеологію як можливість для молоді витворити щось краще, мудріше за те, чим жила вона, а не як право на знищення її малого світку, її уявлень, тобто її самої як наївної, "темної", але ж людини. Не сьогодні-завтра вона піде на вічні строки, й та ікона, що є часткою її життя, стане мальовидлом, і по всьому. Але й комсомольцям наче ж не личить обідати під образами. Так суб'єктивна правота героїв конфлікту змушує читача дати йому власну оцінку, зробити наступний крок в осмисленні ситуації. В даному разі

ним є тільки гуманістична ідея про те, що все справді плідне й тривале народжується з доброти та уваги до людини, а не безоглядності та поспіху. Ця ідея не нав'язується читачеві, навіть не висловлюється, а мріє за поетичною картиною.

Діалектичність думку, що прозирнула в низці творів 50-х років, означила кінець "поетичного дитинства", раннього періоду творчості Д.Павличка і початок великої зрілої роботи. Але, як хотілося показати, в тому "дитинстві" були і правда, і принада. Найкраще про це сказав поет: "Я нічого не хотів би змінити в моєму минулому житті. Слабкі вірші, написані мною в молодості, були щирими. Щирість і людяність я ціную вище за майстерність, тому що тільки з їхньою допомогою можна буди не просто майстром, але ж і людиною"*.

Для Д. Павличка це завжди означало чути інших, чути біль і радість народу, серцем вловлювати суворий голос доби як заклик зайняти місце в шерезі сміливців, правдоборців, тих, кого завжди менше. Розім'яклу в рефлексіях та декорах, улесливу й боязку музу поет зневажає як відступництво від великого обов'язку, покладеного народом на плечі своїх митців. Прозріння нового й викриття виродженого, занурення в культурно-філософські глибини задля нових ідей — так розуміє він художній труд. "У небесах схоластики не видно мислі-ластівки, не видно думки-блискавки, що бігає навискоки", — писав Д.Павличко 1958 р., мовби роззираючись по надміру заквітчаних і перенаселених солов'ями поетичних просторах десятиліття. Ця думка не заадресована, однак поет і досі вважає, що біда поетичного покоління 50-х у тому, що воно "ніяк не може знайти свою тему". Накреслюється і власна програма : "блискавкою-мислею своє життя я висловлю". Першим її виконаним пунктом стала збірка "Правда кличе!" (1958), книга, яка стала духовним порогом "шестидесятників", — слава і сором свого часу, дитя мужності і жертва напівправди.

Вісімнадцятитисячний її тираж було вилучено з обігу й знищено. На IV з'їзді письменників України П.Тичині було довірено місію "осмикнути" поета, котрий вийшов за рамки дозволеного, вибився з дифірамбічного тону, що Павло Григорович з властивою йому делікатністю й виконав. Сама книжечка не згадувалася як неіснуюча, але малася на увазі саме вона, її інвективні "неясності".

Тим часом жодних неясностей не було — то гримнула Правда про сталінську добу, бюрократизм, ідеологічне фарисейство, лицемірність; гірка нередукована правда, покликана до життя ХХ з'їздом КПРС, але в усій повноті своїй, як виявилось, передчасна.

Це був голос громадянської совісті, яка назвала своїм ім'ям не тільки "вождя всіх народів" та його діяння, а й застерігла, що з його смертю не зникає антидемократичний механізм чиновницького адміністрування. Досі сонет Д.Павличка "Коли помер кривавий Торквемада" лишається неперевершеною й унікальною за своєю соціально-філософською проникливістю алегорією:

Пішли по всій Іспанії ченці.

Вони самі усім розповідали,

Що інквізитор уже нема.
А люди, слухаючи їх, ридали...
Не усміхались навіть крадькома;
Напевно, дуже добре пам'ятали,
Що здох тиран, але стоїть тюрма!

Тільки теперішній перебудовний час по-справжньому розкрив ідею твору. Не випадково найкращу її інтерпретацію знаходимо в таких далеких від української поезії роздумах Є.Носова: "З вершин бюрократичної піраміди було скинуто її творця, у порослих мохом стінах абсолютистської споруди пробили віддушину, впустили живодайне повітря. Але ж сама піраміда лишилась! З усіма своїми ієрархічними поверхами і навіть вільним кріслом на вершині. А поки крісло не прибране, завжди буде спокуса залізти в нього й примірятися. Отже все, що було зроблено, можна було назвати лише послабленням, а не демократією"*

І було назване в поезії Д.Павличком. Він перший і єдиний, за тридцять літ до рязановської пісеньки "Ми не сеєм, не пашем, не строим, // Мы гордимся общественным строем", відважив ляпаса функціонеру, котрий "Не оре, не кує і не будує, // Лише гукає: "В комунізм йдемо!". Перший і єдиний відверто сказав про розшарування суспільства на тих, хто працює, і тих, хто розподіляє плоди цієї праці, не забуваючи про себе та погейкуючи "жвавіше, жвавіше!" ("Лист прибиральниці до поета"). Образ "кам'яного чоловіка" з одноіменного вірша, що до збірки не увійшов і лише раз побачив світ зі сторінок "Літературної України" (1962, 3 листопада), досі лишається найсильнішою метафорою

духовного скам'яніння, що охопило країну в пору репресій, породивши не тільки можновладця, а й сліпого виконавця. Аж страшно, як актуально звучать ці давні рядки:

Як гордо він ходив землею
З високим стажем без доган.
Він зняв сьогодні портупею —
На пенсії його наган.
За кожну кулю по копійці
Йому сплатили вже казна,
Та вбиті ожили партійці,
У "Правде" їхні імена!
Встають розстріляні поети,
Співці червоних барикад,
І правда ожила, та все те
Ненавидить камінний кат.
Він остовпів у новім сяйві
Великих Іллічевих слів,
Обтяли Шіві руки зайві —
Лишили дві для мозолів.
Для праці чорної лишили,

Та він їх ніжно береже...

Він ще готов сотати жили

З тих, що його забули вже.

У відкритій комуністичній боротьбі за оздоровлення всіх сфер суспільного життя Д.Павличко став у той авангард культурно-політичного фронту, що випередив свій час і сягнув дня теперішнього. Поклик правди, кинутий поетом і заглушений переляканими жерцями напівправд*, нині звучить на повну силу. Це видання вміщує всі вірші, які після 1958р. більше не публікувалися.

Але головне в тому, що мужнє слово Д.Павличка і тоді не завмерло в пустелі. Воно було почуте й оцінено. Вся творча молодь, яка за три-чотири роки могутньою когортою виступила на літературну арену й опинилася в центрі уваги, знайшла в цьому слові підтримку власному дерзання, мала його за надійний тил своїх духовно-інтелектуальних пошуків.

Саме з цього погляду є слушною думка М.Ільницького про те, що творчість Д.Павличка виявилася зв'язковою ланкою між живими класиками та новопризовцями української літератури*. Завдяки безстрашному внутровуванню художньої думки в нові, досі не займані життєві сфери, реалізованій настанові докопатися до суті, до правди речей він має всі підстави іменуватися предтечею нині уславленої літературної хвилі. Від поезики Д.Павличка вельми різниться каскадно-метафоричний вірш І.Драча, неспішно-розважливий роздум Б.Олійника, матеріально відчутний образ М.Вінограновського. А поклик громадянського сумління і правди у всіх — єдиний.

Не раз писалося про спорідненість вірша Д.Павличка зі словом великого Каменяра. Думка ця ілюструвалася низкою присвячених І.Франкові поезій, ремінісценцій з його циклів та поем. А тим часом справжнім ґрунтом для неї була і є висока громадянськість поетичної мислі, вогонь сумління, що прибирається в своєрідне, відповідне часові слово. У Д.Павличко воно не раз набуває розючого публіцистичного звучання: "Як колись Шевченко, Франко, Олесь, так сьогодні Павличко часто бере в руки "бич Ювенала" і втручається в життєві справи сатиричним віршем, інвективою чи воззванням".

Кажучи про інтелектуалізацію лірики, виявлену в порозумнішанні і думки поетичної, і почуття, не забуваймо зробленого тут Д.Павличком. Вже 1968 р. це ясно бачив і розумів А.Малишко: "Ідейно-філософська масштабність віку викликає до дії поезію інтелектуальну, мудру на слові, безмежну в своїх категоріях і художніх потенціях, де сфера емоційного звучання виповнюється своєрідною гамою кольорів, звуків, душевних відтінків і найглибшим — у меті своїй, — найправдивішим і найпристраснішим зображенням і розкриттям людської вдачі"*. Отже, і в цьому плані творчість Д.Павличка пов'язала традиції Франка, Рильського, Бажана та інших схильних до поглибленого роздуму митців із сучасними поетичними пошуками.

* Павличко Д. О себе // У кн.: Дмитро Павличко. Стихотворения. — Л., 1968. — С.5.

* Див. Про це: Павличко Д. Ти зліпила мене із вогню України. — Дніпро. — 1987. — № 11.— С. 105

- * Павличко Д. Біля мужнього світла. — К., 1988. — С. 330.
- * Малишко А. Грані таланту. // Павличко Д. Хліб і стяг. — К., 1968. — С. 4
- ** Див.: Третій з'їзд радянських письменників України. — К., 1955. С. 40
- * Павличко Д. Біля мужнього світла, с. 331.
- * Носов Е. Что мы перестраиваем? — Лит. газета. — 1988. — 20 квіт.
- * Про історію цього видання див. Детальніше у кн. Павличко Д. Біля мужнього світла, с.114
- * Ільницький М. Дмитро Павличко, с. 47.